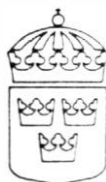

Motion till riksdagen

1989/90:K401

av Carl Bildt m.fl. (m)

En fri radio och TV

Mot.
1989/90
K401

Innehållsförteckning

1. Sammanfattning	1
2. Fria massmedia	2
3. Sveriges Radio	4
4. Fri TV	7
4.1 Frihet för etablering och sändning	8
4.2 Fri finansiering	8
4.3 Fritt programinnehåll	9
4.4 Fristående markbaserade TV-kanaler	9
4.5 Lokala sändarområden	9
5. Frihet att sända radio	10
6. De nya TV-kanalerna	11
7. Hemställan	13

1. Sammanfattning

Yttrande- och informationsfriheten måste gälla även etermedia, inte bara det tryckta ordet. Därför måste radio- och TV-monopolet avskaffas. Etableringsfrihet skall i princip gälla för hela etermediaområdet.

Satellittekniken i kombination med snabb kabelutbyggnad ger allt fler svenska hushåll möjlighet att se internationella alternativ till Kanal 1 och TV 2. Det är viktigt att även svenska producenter får tillgång till satellit/kabel-TV-marknaden. Detta motverkas av det nuvarande reklamförbudet i kabel-sänd TV. Förbudet bör upphävas. Det finns med andra ord inte längre några tekniska begränsningar som kan anföras mot principen om fri etablering. I praktiken är monopolet redan avskaffat hemma hos TV-tittarna. Nu drabbar det endast produktionen av svenska program för svenska tittare.

Socialdemokraternas etermediepolitiska handlingsförklaring får inte längre stoppa utvecklingen mot fri radio och TV. Därför föreslås i motionen att riksdagen skall besluta upphäva monopolet från och med den 1 juli 1990.

I motionen föreslås att de två kvarvarande markbundna TV-kanalerna säljs ut till fristående ägare, så att sändningarna kan påbörjas under 1990.

Nya markbundna TV-sändningar kan inom tre år nå hela den svenska befolkningen.

De fristående kanalerna skall kunna vara reklamfinansierade. Därför föreslås att förbudet mot kommersiell reklam i radio och TV skall upphävas. Dock skall reklamsändningar inte vara tillåtna i Sverige Radios sändningar.

I motionen föreslås vidare att Sveriges Radios nuvarande organisation och ägarsammansättning skall utredas.

Tele-X-satellitens sändningskapacitet skall avyttras, och en utredning skall tillsättas för att se över kabelnämndens organisation och uppgifter.

Radion är ett billigt och okomplicerat medium. Mångfalden kommer att bli mycket stor med fri radio. När radiomonopolet avskaffas kommer Sverige att få hundratals nya radiostationer, de flesta med lokal eller regional anknytning. Lokalradion hör ombildas till fristående, kommersiella stationer.

När monoopolet avvecklas kommer radio och TV att få en närmast explosionsartad utveckling i Sverige. Yttrandefriheten blir verklig. Konkurrenter kommer att stimulera till högre kvalitet och program som tittare och lyssnare verkligen efterfrågar.

Därför är det av yttersta vikt att socialdemokraternas beslutsvända inte längre får förhålla avgörandet om radio- och TV-politiken.

2. Fria massmedia

Yttrande- och informationsfrihet tillhör grundstenarna i ett fritt, öppet och demokratiskt samhälle. Att fritt få sprida och mottaga information tillhör de mest grundläggande mänskliga rättigheterna.

I den svenska grundlagen tillförsäkras varje medborgare bland annat yttrande- och informationsfrihet. 2 kap. regeringsformen behandlar våra grundläggande fri- och rättigheter. Kapitlets 1 § stadgar bland annat:

Varje medborgare är gentemot det allmänna tillförsäkrad

- a) Yttrandefrihet; frihet att i tal skrift eller bild eller på annat sätt meddela upplysningar samt uttrycka tankar, åsikter och känslor,
- b) Informationsfrihet; frihet att inhämta och mottaga upplysningar, samt att i övrigt taga del av andras yttranden.

Alla svenskar betraktar yttrandefriheten som självklar. Etableringsrätten för tidningar och tidskrifter är fri.

Likväl omfattas radio och TV inte av dessa frihetens principer. Genom sitt avtal med staten har Sveriges Radio ensamrätt på alla markbundna radio- och TV-sändningar. Konkurrerande sändare får inte etableras. Villkoren för distribution av satellitsänd TV regleras i en särskild lag. Konkurrerande radiosändningar tillåts endast i närradion, vilket bara ger en begränsad yttrandefrihet till föreningslivets organisationer.

Yttrande- och informationsfriheten skall, enligt vår mening, gälla även radio och TV. Endast tekniska begränsningar skall kunna inskränka etableringsfriheten. Därför måste Sveriges Radios monopol upphävas. Först då kan frihet och mångfald i etern bli verklighet.

Socialdemokraterna stretar emot

Mot. 1989/90
K401

Socialdemokraterna är radio- och TV-monopolets mest envetna försvarare. Den uppluckring av monopolet som skett under det senaste decenniet är inte resultatet av socialdemokraternas omtänkande, utan av en teknisk utveckling som de ofta försökt ingripa mot.

Socialdemokraterna har svårt att acceptera den vidgade yttrandefrihet som är resultatet av de senaste årens snabba utveckling på etermedieområdet. Motviljan mot frihet, konkurrens och mångfald i etern är betydande.

Syftet, att behålla den politiska kontrollen över etermedia, döljs ofta bakom olika argument. Dock händer det att socialdemokrater talar klarspråk om sina avsikter. En av dem är partisekreterare Bo Toresson på partikongressen 1987: "Vi bör se till att vi inte manövrerar oss in i den situation där vi hamnar just där vi inte vill, nämligen att vi tappar kontrollen över den svenska radio- och TV-verksamheten."

Det är med andra ord inte tittare och lyssnare som skall avgöra vad de skall se och höra. Det är socialdemokratiska politiker.

För några år sedan diskuterades inom det socialdemokratiska partiet förbud mot parabolantenner. Ett liknande förbud finns i Sydafrika, där staten har monopol på radio- och TV-sändningar.

Förutom motviljan mot konkurrens och yttrandefrihet karaktäriseras socialdemokraternas etermediepolitik av handlingsförlamning och valhänthet. Samtidigt som utvecklingen alltmer underminerar Sveriges Radios monopol sitter partiet fast i sin handlingsförlamning. Därför har Sverige, trots ett akut behov, inte fått någon ny mediepolitik.

Förutom att en djup klyfta skiljer partiets officiella politik från svenska folkets åsikter är socialdemokraterna djupt splittrade. Härda förbudsivrare ser varje antydning till förändring som ett hot. Mer framsynta socialdemokrater inser att något måste göras för att hinna i kapp utvecklingen. Ledningen förmår inte samla partiet kring beslut i de avgörande frågorna.

Den svenska etermediepolitiken kan inte vänta med ett avgörande tills socialdemokraterna löst sina inre motsättningar. Något måste göras för att bryta det senaste decenniets mediepolitiska handlingsförlamning. Beslutet om framtidens radio- och TV-politik får inte bli en uppgörelse på den socialdemokratiska partikongressen hösten 1990. Beslutet måste fattas av riksdagen under våren.

I Östeuropa pågår en process som innebär en tydlig maktförskjutning från partikongresser och politbyråer till folkvalda parlament. I Sverige går utvecklingen i motsatt riktning. I fråga efter fråga hänvisas riksdagen till en andraplansroll, medan den socialdemokratiska partikongressen samlar sig till beslut. Den mediepolitiska handlingsförlamningen visar vilka orimliga konsekvenser detta får.

Ett avgörande skall självfallet inte vänta till den socialdemokratiska partikongressen hösten 1990. Besluten om etableringsfrihet på etermedieområdet, fristående och reklamfinansierade markbundna TV-kanaler, om avregleringen av radion och om kabel-TV måste fattas av riksdagen under våren. Den nya lagstiftningen skall gälla från och med den 1 juli 1990.

Sverige mot strömmen

Över hela världen, inte minst i Europa, pågår en omfattande avreglering inom etermediområdet, parallellt med den snabba utvecklingen av kommunikationstekniken. Statskontrollerade monopol upphävs till förmån för mångfald och etableringsfrihet.

I Italien hefanns det statliga monopolet vara oförenligt med grundlagens stadgande om yttrandefrihet, och etableringsfrihet infördes såväl i radio som i TV. Sedan 1983 råder etableringsfrihet för privata kommersiella radiostationer i Frankrike, där också statsmonopolet för TV-sändningar upphävts.

I USA, som har en lång tradition av fria etermedia, finns tiotals TV-kanaler att välja mellan, och cirka 10 000 radiostationer. Denna mångfald visar vilken oerhörd potential som radiomediet äger.

Även i länder som Storbritannien och Västtyskland pågår ett omfattande arbete för att öka mångfald och konkurrens i etern.

På Island upphävdes radio- och TV-monopolet av Alltinget 1986. Det skedde sedan en strejk bland typografer och anställda vid Islands Radio under två veckor stoppat all nyhetsförmedling i landet. I dag finns det på Island en landsomfattande och tre regionala fristående TV-stationer, samt nio permanenta och 34 s.k. tillfälliga radiosändare. Med sina 240 000 invånare har Island i dag flest radio- och TV-stationer per invånare i världen.

Media och informationsförmedling har haft en helt avgörande betydelse för den snabba omvälvningen mot frihet och demokrati i Östeuropa. Även i dessa länder går nu utvecklingen snabbt mot yttrandefrihet, mångfald och fria massmedia. Det är bara i Albanien som makthavarna fortfarande bekämpar denna frihetliga utveckling.

I Sydafrika är den statliga kontrollen över radio och TV stabil. Parabolantenner är förbjudna. Regimen vill till varje pris hindra en utveckling mot fria media, och mot att utländska sändningar kan tas emot i landet.

I detta föga smickrande sällskap befinner sig Sverige. Den socialdemokratiska mediepolitiken går mot strömmen i en värld där etermedierna avregleras alltmer. För varje dag som går fjärrar sig Sverige från de länder som öppnar möjligheterna för en allt större mångfald inom radio och TV.

3. Sveriges Radio

År 1924 gav riksdagen företaget Radiotjänst ensamrätt på radiosändningar i Sverige. Motiven bakom monopolet hade teknisk karaktär. Antalet frekvenser var begränsat och man ville undvika den situation som under radions första år uppkommit i USA, där den totala frånvaron av regleringar skapat svåra störningar i etern. Före monopolets tillkomst hade enskilda och radioföreningar svarat för rundradioverksamheten, som främst hade en lokal karaktär. Reklam förekom ofta. De förbjöds nu att fortsätta sina sändningar.

När TV introducerades i Sverige 1956 fick Radiotjänst, sedermera Sveriges Radio, ensamrätt även för TV-sändningarna. Också TV-monopolet motiverades utifrån tekniska utgångspunkter. Frekvensbrist och höga initialkostnader anfördes som skäl för statens ensamrätt på området.

Så sent som för tio år sedan svarade Sveriges Radio för samtliga radio- och

TV-sändningar i Sverige. 1979 infördes föreningsdriven närradio, något som mötte motstånd från socialdemokraterna. På liknande sätt har de under 1980-talet försökt stoppa satellitsända TV-program vid sidan av monopolet. Socialdemokraterna har alltid varit det statliga etermediemonopolets främsta försvarare.

I dag föreligger inte de tekniska begränsningar som 1924 kunde motivera Radiotjänsts monopol på radiosändningar. Det finns möjlighet att etablera hundratals konkurrerande radiostationer. Ytterligare två marksända nationella TV-kanaler kan öppnas, bara den politiska viljan finns. Trots det fortsätter socialdemokraternas envetna försvar för monopolet.

Public service-begreppet har sin utgångspunkt i de tekniska och ekonomiska hinder som fanns i etermediernas barndom. Eftersom utbudet av frekvenser var begränsat och initialkostnaderna höga skulle staten garantera att radio och TV var "i allmänhetens tjänst". Till begreppet hör också ett antal krav på sändningarna som definieras i målen för radio- och TV-politiken och i Sveriges Radios avtal med staten. Till dessa krav hör geografisk rättvisa, oberoende, mångfald och balans samt ett omväxlande utbud av hög kvalitet.

Det är en myt att Sveriges Radios monopol skulle ge tittare och lyssnare mer mångfald och högre kvalitet än konkurrens och etableringsfrihet. Kulturminister Bengt Göransson har i olika sammanhang förklarat sin oro för effekterna av konkurrerande alternativ till Sveriges Radio. De skulle, brukar det heta, leda till "förflockning av tittarvanorna". Det är med andra ord inte människor själva som skall bestämma vad de skall se och höra. Det är med andra ord de socialdemokratiska politikerna.

Över hela världen förändras synen på public service. I många länder anses fri etablering och konkurrens kunna ge tittare och lyssnare bättre program än public service-funktionen. Därför tillåts konkurrerande alternativ. Reklamfinansieringen tvingar TV-företaget att sända program som tittarna vill se på. Om de inte gör det kommer deras tittarsiffror och därmed annonsintäkter att falla. Konkurrensen tvingar producenterna att hela tiden tävla om publikens gunst.

Sveriges Radio är ägarmässigt fristående från staten men i praktiken statskontrollerat, då det är riksdagen som fastställer riktlinjer för företagets verksamhet och bestämmer medelstillelningen. Avtalet med staten ger Sveriges Radio ensamrätt på radio och TV-sändningar i Sverige. Sveriges Radio kan betecknas som "funktionsförstatligt".

Monopolföretaget bedrivs i aktiebolagsform. Ägarkretsen är sammansatt av ett antal intresseorganisationer som företräder press, näringsliv och de så kallade folkrörelserna. I motsats till de flesta aktiebolag förutsätts ägarna inte utöva något aktivt inflytande över hur verksamheten bedrivs.

Finansieringen sker via obligatoriska mottagarlicenser. Licensen har karaktären av en skatt på innehav av TV-mottagare. Den som äger en TV enbart för att se på video eller kabel- och satellit-TV måste betala sin licens, trots att han eller hon inte utnyttjar Sveriges Radios tjänster.

Distributionen av marksända radio- och TV-program sker via det sändningsnät som televerket tillhandahåller.

Denna konstruktion, med ett "funktionsförstatligt" monopolföretag med fristående ägare – i praktiken utan inflytande – och som erhåller sina intäkter

via en form av tvångsuttaxering tillkom under etermedias barndom.

Under det senaste decenniet har en synnerligen snabb utveckling inom etermedia ägt rum. Som i stort sett helt förändrat förutsättningarna för Sveriges Radios verksamhet. De tidigare tekniska invändningarna mot fri etablering och konkurrens är i dag inte längre giltiga. Sveriges Radio utsätts redan för konkurrens från kabel- och satellit-TV och video, som företaget har uppenbara svårigheter att möta.

Dock talar allt för att Sverige Radio kommer att spela en stor roll även i den framtida etermediemiljön i Sverige. Sveriges Radios uppgift skall vara att sköta radio- och TV-sändningar i enlighet med avtalet med staten, inte att med monopolets fördelar i ryggen expandera på nya marknader, exempelvis betal-TV.

Mot bakgrund av den snabba utvecklingen och den nya etermediesituationen bör därför en parlamentarisk utredning tillsättas för att se över Sveriges Radios nuvarande organisationsform och ge förslag till förbättringar. Utredningen bör bl.a. beröra den nuvarande ägarkonstruktionen, samt överväga en omorganisation där moderbolaget avskaffas och verksamheten delas upp i ett TV- respektive ett radiobolag. Sveriges Lokalradio AB bör läggas ned och de olika lokalradiostationerna ombildas till fristående kommersiella radiostationer. Beslutet om utredningen skall fattas under vårriksdagen.

Mediedebatten är i dag i stort sett fokuserad till frågan om TV-reklam skall tillåtas eller inte. Socialdemokraterna överväger nu att ompröva sin negativa inställning till reklam.

Men denna "TV-glasnost" är en omvändelse under galgen. Socialdemokraternas eventuella omsvängning är inte ett tecken på omtanke om yttrandefriheten, utan grundas på möjligheten till nya intäktskällor för Sveriges Radio.

Därför för socialdemokraterna en debatt om finansieringen av Sveriges Radio, inte om att monopolet skall brytas upp och hur detta skall ske. Partiets eventuella omsvängning i frågan om TV-reklam beror på att det vill finna nya finansieringskällor för Sveriges Radio i syfte att ytterligare förstärka monopolets dominans i etern. Målet är inte fria etermedia, utan att cementera det befintliga monopolet.

Att tillåta reklamsändningar i de befintliga Sveriges Radio-kanalerna skulle inte gynna arbetet med att skapa konkurrens och frihet i TV-mediet i Sverige. Reklamsändningar i monopolet skulle dränera marknaden för TV-reklam och allvarligt försvåra möjligheterna att upprätta konkurrerande alternativ.

Det är fel att göra reklamfrågan till huvudfråga i debatten om etermedia. Moderata samlingspartiet kan inte acceptera en lösning som ytterligare förstärker TV-monopolet och dess dominans. För oss moderater handlar frågan om framtidens TV-politik inte om reklam.

Reklam är en finansieringskälla för radio- och TV-sändningar. Därför är reklam ett medel för att skapa konkurrens, inte ett mål i sig. Det finns inget egenvärde i TV-reklamen. Men för att kunna bryta upp TV-monopolet, göra yttrandefriheten verklig i etern och ge TV-konsumenten valfrihet behövs reklamen som finansieringsform för fristående TV-kanaler.

Därför får TV-reklam inte släppas in i de två befintliga Sveriges Radio-

kanalerna. Reklamintäkterna måste finansiera de fristående kanaler som skall upprättas som alternativ till monopolet.

Mot. 1989/90
K401

4. Fri TV

I Sverige har regeringen givit Sveriges Radio tillstånd att sända två rikstäckande, markbaserade TV-sändningar. Något över 90 procent av samtliga hushåll nås av sändningarna.

I dag kan närmare en miljon svenska hushåll titta på s.k. internationella kanaler, det vill säga kabel-TV. Av dessa är det endast TV3 som i dag kan räknas som en riktig konkurrent till Sveriges Television. Undersökningar visar att ca 30 procent av de två miljoner svenskar som kan ta emot sändningarna tittar på TV3 en genomsnittlig dag. Andra undersökningar visar att 35 procent av Sveriges befolkning i åldern 15 – 70 år ser på satellitkanaler en vanlig vecka.

Utbyggnadstakten av kabel-TV tyder på att ca 1,8 miljoner svenska hushåll i slutet av 1990-talet kommer att kunna se på mellan fem och 20 TV-kanaler. De svenska hushållens konsumtion av TV har under de senaste åren varit ca 105 minuter en genomsnittlig dag. De hushåll som har tillgång till kabel-TV har en konsumtion om totalt ca 120 minuter, varav 40 minuter kabel-TV. Framför allt är det ungdomar i hushåll med kabel-TV som överger Sveriges Televisions två kanaler till förmån för de internationella kanalerna. Ungdomar i åldern 19 – 24 år använder över 50 procent av sin tittartid till internationella kanaler.

Sveriges Television utsätts för en omfattande konkurrens från de internationella satellitkanalerna. Denna kommer inte att minska, utan tvärtom skärpas i framtiden. Den konkurrens om tittarna som Sveriges Television fått och framgent kommer att få har inneburit ett förbättrat mediaklimat, ett litet med dock steg i rätt riktning, samtidigt som det nationella etermonopolet framstår som alltmer absurt.

För varje dag som går stärker satellitkanalerna sitt grepp om de svenska TV-tittarna. För varje dag som går, och den socialdemokratiska valhäntheten på mediaområdet fortsätter, riskerar Sverige att få en utarmad inhemsk monopolproducerad TV som allt färre tittar på. Utvecklingen visar mycket tydligt att svensk kultur och svensk programproduktion inte värnas av Sveriges Radios monopol. Resultat är i stället utarmning och, inte minst, en krympande marknad för svenska kulturskapare och programmakare. Det finns därför all anledning att förändra den nuvarande förstelnde, monopolistiskt inriktade svenska mediapolitiken och i stället stärka alla de krafter – enskilda individer och företag – som vill producera svensk television.

Enligt internationella överenskommelser har Sverige tillgång till frekvenser för fyra markdistribuerade rikstäckande TV-sändningar. TV via satellit, kabel och mikrovåg erbjuder i det närmaste utrymme för ett oändligt antal TV-stationer. Kabelnäten beräknas maximalt kunna nå 70 procent av Sveriges befolkning.

Som tidigare nämnts bör en parlamentarisk utredning tillsättas för att utreda hela Sveriges Radio-koncernen. Innan utredningen presenterat sina

förslag. finns det dock anledning att snarast förändra Sveriges Televisions monopolställning och utsätta de två rikstäckande TV-kanalerna för konkurrens. från såväl markburna sändningar som satellitsändningar, producerade och direkt riktade till svenska TV-tittare. Sverige bör därför i likhet med flertalet övriga demokratiska länder tillåta fri TV. Med fri TV följer som en logisk följd att reklamfinansiering av TV blir tillåten. Reklamfinansiering blir garantin för att andra producenter än det licensfinansierade monopolet kan få ekonomiska förutsättningar att driva TV-stationer.

Fri TV innebär:

frihet för etablering och sändning

fri mottagning

fri finansiering

fritt programinnehåll

Detta gör att den svenska radiolagen måste omarbetas. Det mest väsentliga med en ny radiolag är att paragraf 5, som stadgar att regeringen fördelar koncessionstillstånd för TV-sändningar, ersätts med en text som ger alla myndiga svenska medborgare rätt att starta TV-stationer. Distribution skall kunna ske även via det markburna nätet. Den omarbetade radiolagen måste dessutom stadga att det statliga organ som skall svara för bland annat koncessionstillstånd har som sin främsta uppgift att verka för att utbudet av TV-stationer blir så stort som möjligt. En ny svensk radiolag skall avslutningsvis utgå från att tryckfrihetsförordningen i tillämpliga delar används för etermedieområdet.

4.1 Frihet för etablering och sändning

Varje myndig svensk person eller svenskt företag med tillräckliga ekonomiska resurser skall ges rätten att etablera en TV-station så länge detta är tekniskt möjligt.

Koncessionsrättigheter för TV-stationer skall ges på högst tio år. Förnyad koncession skall naturligtvis kunna erhållas efter konkurrens med andra intressenter.

Den som erhåller en koncession skall senast sex månader efter det att koncessionen givits starta sändningarna. I annat fall dras koncessionen in. Andra skäl för att dra in koncessionen skall vara om en TV-station inte följer den nya radiolagstiftningen. Den som erhåller koncession skall följa tryckfrihetsförordningens principer och de tekniska regler som uppställs för TV-sändningar.

4.2 Fri finansiering

Alla TV-stationer skall ges möjlighet att finansiera sina sändningar genom reklam, sponsring, medlemsavgifter eller på annat sätt. Däremot skall samma regler som gäller för massmedia i övrigt gälla för TV, exempelvis för tobaks- och alkoholannonsering.

4.3 Fritt programinnehåll

En ny svensk radiolag skall inte ge några direktiv rörande programinnehåll. Redan existerande lagstiftning i form av tryckfrihetsförordningen och marknadsföringslagen är fullt tillräcklig. Programinnehållet kommer att styras av tittarna, för när fri TV tillåts i Sverige kommer producenterna att vara tvungade att tillgodose konsumenternas önskemål.

4.4 Fristående markbaserade TV-kanaler

Regeringen bör omgående öppna de två icke utnyttjade markburna frekvenserna för fristående och reklamfinansierade TV-kanaler. Det kommer inte att vara något problem att hitta intressenter för tidsbegränsade koncessioner.

De markbaserade sändningarna kommer att vara av större intresse än satellit- och kabelsändningar. De kommer att nå en större andel av Sveriges befolkning. Antalet markbundna frekvenser är begränsat till skillnad från utrymmet för satellit/kabel-TV. Det finns därför anledning att staten ställer högre krav på de företag som erhåller koncessionsrättigheter för de markbaserade TV-sändarna än på de företag som kommer att sända via kabel eller satellit. Företagen måste ha tillräckligt stabil ekonomi för att klara de erforderliga investeringarna i teknisk utrustning, personal och programinköp.

4.5 Lokala sändarområden

I många andra länder utvecklas TV alltmer i decentralistisk anda. De regionala sändningar från Sveriges Television i dag är inte till innehållet särskilt regionala. Naturligtvis påverkar den korta sändningstiden detta förhållande. Regeringen bör infordra anbud från företag och enskilda för att undersöka möjligheterna att, inom ramen för de frekvenser som Sverige tilldelats för markburna TV-sändningar, få till stånd fristående regionala TV-sändningar. Om så är fallet skall koncessioner omedelbart erbjudas på den öppna marknaden.

På många platser i landet, främst i de större tätorterna, finns såväl intresse som underlag för lokala TV-program. De skulle vara ett mycket attraktivt alternativ till Sveriges Televisions regionala sändningar, som sällan är särskilt uttömmande eller lokalt förankrade. En förutsättning för att enskilda eller företag skulle intressera sig för lokala TV-kanaler är att sändningarna kan reklamfinansieras. Riksdagen bör därför snarast fatta beslut om ändring av kabellagen så att förbudet att sända och återutsända reklam i kabelsändningar tas bort. Detta skulle kunna leda till att Sverige får många lokala TV-stationer, företrädesvis i tätorter.

Regeringen bör därutöver låta företag och frekvensplanerare på den privata marknaden undersöka möjligheterna att upplåta frekvensutrymme till lokala TV-sändningar inom ramen för de frekvenser som Sverige tilldelats för marksänd television. Om sådant utrymme finns skall koncessioner omedelbart erbjudas marknaden.

5. Frihet att sända radio

Mot. 1989/90

K401

Inget medium är så billigt och enkelt att driva som radio. Inträdeskostnaderna är låga och flexibiliteten stor. Några tekniska skäl för monopol finns inte.

Om radiomonopolet avskaffades skulle Sverige på kort tid kunna få hundratals nya radiostationer. Mångfald och variation skulle öka och varje lyssnare skulle kunna få sin personliga smak tillfredsställd. Det är i radiomediet som yttrandefrihetens verkliga möjligheter kan tas till vara.

I hela Västeuropa, inklusive övriga Norden, pågår sedan flera år tillbaka en kraftig avreglering av radion. En avreglering och ökad konkurrens till yttrandefrihetens fromma, för mångfald och mot enfald.

I Sverige har alla försök till fri radio stoppats av socialdemokraterna. Redan på 1960-talet tystades Radio Syd och Radio Nord med en lagstiftning som gäller än i dag.

Ett litet steg mot en friare radio togs då närradion permanentades 1985. Ideella, politiska, fackliga och religiösa organisationer fick då möjlighet att sända information inom en radie av fem kilometer. Längre än så ville dock inte den socialdemokratiska regeringen vidga yttrande- och informationsfriheten.

De föreningar som sänder radio har dock ofta mycket begränsade ekonomiska resurser. Förutom produktionskostnader m.m. tvingas de betala den statliga kontrollmyndighetens – närradionämnden – verksamhet. I dag är det de stora och ekonomiskt starka organisationerna som utökar sina sändningstider i närradion, beroende på att andra ideella organisationer inte längre har ekonomiska möjligheter att fortsätta sina sändningar. Detta beror bland annat på att det inte är tillåtet att finansiera sändningarna med reklam.

Närradioföreningarnas sändningsrätt är inskränkt och det är förbjudet att använda material som inte producerats för stationens egen verksamhet. Effekten på sändarna är begränsad. Resurserna är knappa och möjligheterna alltså små – ändå produceras det på sina håll bra radio. Det ger en föräning om vilken mångfald Sverige skulle kunna få om fri radio skulle tillåtas.

Det finns tekniska förutsättningar för att etablera betydligt fler rikstäckande radiokanaler i Sverige och än fler lokala stationer om samtliga möjligheter på både FM- och AM-banden utnyttjas. Egentligen handlar det därför endast om en enda sak: viljan att låta människor lyssna på vad de själva vill, dvs verklig yttrandefrihet i radio.

Yttrandefriheten kräver att det skall råda frihet för etablering och sändning av radioprogram så länge det finns tillgängliga frekvenser för de företag eller enskilda som vill sända. Regeringen bör därför omgående ges i uppdrag att kartlägga alla möjligheter som finns att lokalt och nationellt sända radio via AM- och FM-banden.

Med yttrandefrihet följer också en frihet att motta och vidarebefordra information, häri inbegripet reklam.

I den universella FN-deklarationen (vilken i princip överensstämmer med artikel 10 i Europarådskonventionen) från 1948 säger den engelska texten följande om yttrandefriheten: "Everyone has the right to freedom of opinion and expression; this right includes freedom to hold opinions without interfe-

rence and to seek, receive, and impart information and ideas through any media and regardless of frontiers". Rimligen borde detta gälla även i vårt land.

Radion har många fördelar, inte minst för att det är ett så lokalt medium, till skillnad från TV. Med små resurser skulle fria, lokala radiostationer kunna skapa sin egen profil. Snabbheten, enkelheten och billigheten gör radion till ett helt unikt medium.

Reklamfinansiering av såväl nya nationella som fria lokala stationer skulle innebära stora möjligheter för radion och det fria ordet. Möjlighet till reklamfinansiering skulle ge lokala affärsidkare tillgång till ytterligare en bra marknadsföringskanal för sina varor.

Det bör råda frihet för svenska radiostationer (utanför Sveriges Radio) att finansiera sin verksamhet genom reklam, sponsring, prenumerations- och medlemsavgifter eller på annat sätt.

Radiostationer behöver inga statliga direktiv rörande programinnehållet. Redan existerande regler om etik och reklam innehåll är tillräckliga.

Ett offentligt organ bör inrättas med uppgift att tillse att utbudet av radiostationer blir så stort som möjligt, samordna frekvenser så att radiostationerna inte stör varandras frekvenser, ge tidsbegränsade koncessioner till stationerna, fastställa frekvenser samt övervaka stationernas tekniska specifikationer och påpeka eventuella brister.

Koncession skall ges efter anbudsförfarande, såväl vad gäller nationella som lokala kanaler. Koncession skall kunna ges till företag eller enskilda som uppfyller grundläggande ekonomiska och etiska krav, och erhållas under minst fem och högst tio år. Koncession skall kunna återkallas om den icke utnyttjas eller om den missbrukas. Ett eventuellt återkallande skall prövas av domstol.

I samband med avregleringen av radion bör även frågan om finansieringen av Sveriges Radios radioverksamhet utredas. Intill dess att nya direktiv kan ges Sveriges Radio med anledning av denna utredning skall Sveriges Radios radioverksamhet inte tillåtas att finansieras på annat sätt än genom licenser.

När fri radio tillåts i Sverige kommer en del av de föreningar som i dag sänder närradio att etablera egna radiostationer. Det är dock väsentligt, inte minst från yttrandefrihetssynpunkt, att dagens närradio även i fortsättningen ges med i dag likvärdiga tekniska och ekonomiska villkor att sända.

6. De nya TV-kanalerna

Sedan ett tiotal år pågår en stark expansion av antalet TV-kanaler som distribueras till hushållen via satellit- och kabelnät. Drivkraft för utvecklingen har varit tekniska innovationer som främst utnyttjats av privata entreprenörer. TV-kanalerna finansieras antingen av reklamintäkter, genom abonnemang (betal-TV) eller av statliga anslag.

Resultatet har blivit att uppemot 1,5 miljoner svenskar kommer att kunna ta emot TV-program som producerats utanför Sveriges Radio under 1990, vilket motsvarar en ökning med 200.000 – 400.000 personer bara under åren 1989-90.

Tele-X-satelliten har blivit ett politiskt misslyckande. Nästan ett år efter uppskjutandet vet ingen vad de svenska kanalerna skall användas till. Därför bör satellitens av Sverige ägda sändningskapacitet omgående bjudas ut till försäljning till privata intressenter.

De ursprungliga satelliterna krävde en kraftig parabolantenn. Detta har gjort att ett flertal hushåll delar på en parabolantenn genom att de är anslutna till ett kabelnät ("Kabel-TV"). Den nya generationen satelliter, s.k. medeleffektssatelliter, kräver dock en betydligt mindre och billigare parabolantenn för att mottagning skall vara möjlig. Inom kort förväntas därför att fler hushåll skall kunna anskaffa en egen parabolantenn och inte längre vara beroende av kabelnäten.

Den ökade valfriheten har inte möjliggjorts av någon socialdemokratisk politisk vilja. Tvärtom har socialdemokraterna på alla upptänkliga sätt försökt styra, begränsa och kontrollera de nya medierna och TV-kanalerna.

Den svenska kabellagstiftningen är ett tydligt exempel på detta. Vad som sänds via kablar, nedgrävda i svensk jord, går att kontrollera med konventionell lagstiftning. Den svenska kabellagstiftningen kräver tillstånd av nätinnehavare för rätten att vidareända satellitprogram. Tillstånden som gäller kommunvis utfärdas av den statliga kabelnämnden. Bland reglerna märks vidare att program med reklam riktade till svenska hushåll ej får distribueras genom svenska kabelnät. Undantag är kabelnät med färre än 100 anslutna hushåll.

Fortsatt vidareändning av en programkanal från satellit får förbjudas för en tid av högst ett år om det i programkanalen under en längre tid och i betydande omfattning har förekommit sådan kommersiell reklam som måste anses riktad särskilt till svenska konsumenter.

Ett förbud får dock meddelas endast om det med hänsyn till sändningarnas art och programkanalens karaktär och inriktning bedöms att ett förbud för programkanalen är godtagbart från yttrandefrihets- och informationsfrihetssynpunkt.

Försök har gjorts från socialdemokraternas sida att med åberopande av denna paragraf stoppa vidareändning av TV3. Tolkningen av paragrafen visade vilken risk som finns för att prövning enligt kabellagen endast blir en i rättslig formalia skrudad censur.

Det enda sättet att kontrollera de TV-program som distribueras direkt från en medeleffektssatellit till hushållets parabolantenn är att förbjuda eller införa tillstånd för innehav av parabolantenner. Detta har följaktligen också diskuterats inom det socialdemokratiska partiet, men av olika skäl hittills inte föreslagits. I stället har nu den socialdemokratiska regeringens regleringsiver tagit sig uttryck i ett tråget arbete för att åstadkomma en internationell konvention rörande gränsöverskridande TV-sändningar.

Genom det rådande reklamförbudet tvingas TV-kanaler inriktade på den svenska marknaden att verka från ett annat land, alternativt länka program producerade i Sverige via utlandet till en satellit för vidare distribution till de svenska hushållen. Samtidigt innehåller monopolets sändningar en mängd smygreklam från t.ex. idrottsevenemang och öppen reklam för monopolets tidning liksom för offentlig verksamhet av skilda slag. Situationen bär präglet av censur och ambitionen att stoppa mångfalden inom media. Den socialde-

mokratiska politiken motverkar en positiv utveckling av svensk TV-produktion. Den tekniska och ekonomiska utvecklingen i Sverige hindras. Underlaget för inhemsk produktion försvagas. Den ökade efterfrågan på svenska kulturskaparinsatser som skulle bli följden av en fri mediamiljö kommer inte till stånd.

Därför måste reklamförbudet för satellit-/kabel-TV upphävas. Reklamfinansiering öppnar möjligheterna för produktion av svenska program, inte minst av lokal och regional karaktär.

En mångfald av olika distributionsformer för TV-kanaler, och en politisk öppenhet gentemot de nya medierna, är viktiga inslag för att öka informationsfriheten.

En total översyn av den statliga kabelnämndens verksamhet i syfte att helt lägga ner denna eller överföra eventuellt nödvändiga uppgifter till radionämnden bör också vidtas.

7. Hemställan

Med hänvisning till det anförda hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om yttrande- och informationsfriheten,

2. att riksdagen beslutar att koncessioner för de tredje och fjärde markbundna TV-kanalerna skall erbjudas fristående intressenter i enlighet med vad i motionen anförts.

3. att riksdagen beslutar att upphäva Sveriges radios monopol för radiosändningar och tillåta etablering av alternativa radiosändningar fr.o.m. den 1 juli 1990 i enlighet med vad i motionen anförts.

4. att riksdagen beslutar att upphäva förbudet mot kommersiell reklam i radio och TV fr.o.m. den 1 juli 1990 i enlighet med vad i motionen anförts.

5. att riksdagen beslutar att upphäva förbudet mot kommersiell reklam i lag (1985:677) om lokala kabelsändningar fr.o.m. den 1 juli 1990 i enlighet med vad i motionen anförts.

[att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en utredning av Sveriges Radios organisation,¹⁾

6. att riksdagen hos regeringen begär utredning om kabelnämndens uppgifter i enlighet med vad i motionen anförts.

7. att riksdagen hos regeringen begär utredning om möjligheterna till lokala och nationella radiosändningar via AM- och FM-bandet i enlighet med vad i motionen anförts.

¹⁾ 1989/90:Kr206

Stockholm den 11 januari 1990

Mot. 1989/90
K401

Carl Bildt (m)

Lars Tobisson (m)

Anders Björck (m)

Rolf Clarkson (m)

Ann-Cathrine Haglund (m)

Gullan Lindblad (m)

Sonja Rembo (m)

Ingegerd Troedsson (m)

Görel Bohlin (m)

Rolf Dahlberg (m)

Gunnar Hökmark (m)

Bo Lundgren (m)

Arne Andersson (m)
i Ljung

